

BERDAK CREATIVITY OF KARAKALPAK CLASSICAL LITERATURE

Jurakulov Jamol Kamilovich,

Tutor of the 1st faculty of pediatrics and folk medicine of Tashkent Pediatric Medical Institute,

Khakimov Gayrat Tadjibayevich

Tashkent Pediatric Medical Institute, 1st Faculty of Pediatrics and Traditional Medicine

Maxmasoatova Fayyoza Fozilovna

308-group student

fayyozamaxmasoatova@gmail.com +998904404058

Annotation: Berdaq personality, which is a manifestation of classical literature of Karakalpak, we think about the beginning of the process of creativity, the study of life and creativity from educational institutions.

Key words: Berdimurot Kargabai son Berdaq's attitude to life and creativity.

QORAQALPOQ KLASSIK ADABIYOTINING NAMOYONDASI BO'LGAN BERDAQ IJODIYOTI

Toshkent pediatriya tibbiyot institutining 1-pediatriya va xalq tabobati fakulteti tyutori Jurakulov

Jamol Komilovich,

Xakimov G'ayrat Tojiboyevich

Toshkent Pediatriya tibbiyot instituti 1-pediatriya va xalq tabobati fakulteti

308-guruh talabasi Maxmasoatova Fayyoza Fozilovna

fayyozamaxmasoatova@gmail.com +998904404058

Annotatsiya: Qoraqalpoq klassik adabiyoti namoyondasi bo'lgan Berdaq shaxsi ijod jarayoni, hayoti va ijodini o'rganish ta'lim muassasalaridan boshlanishi haqida fikr yuritimiz.

Аннотация: размышляем о том, что творческий процесс, изучение жизни и творчества Бердака, представителя караколпакской классической литературы, начинается с образовательных учреждений.

Kalit so'zlar: Berdimurot Qarg'aboy o'g'li Berdaqning hayoti va ijodiga munosabat.

Ключевые слова: отношение к жизни и творчеству Бердымурота Каргабаевича Бердака.

*Men turli sinov va kurashlarda toblangan, iymon-irodasi mustahkam xalqimizning aql-zakovati va azmu shijoatiga ishonaman.*¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev

Dunyoda ilm-fan taraqqiy etmagan hech bir o'lkada erkin va farovon jamiyat qurib bo'lmagligini hayotning o'zi takror-takror isbotlagan. Hozirgi zamonda o'tmish va kelajakni bir-biriga bog'lovchi zanjir yoshlarning intellektual salohiyati bilan ekanligi adiblarimiz asarlarida ta'kidlab aytilib kelingan.

Boshlang'ich ta'limni avval ovul maktabida, so'ngra esa madrasada tahsil ko'rgan. Alisher Navoiy, Fuzuliy, Maxtumlul va qoraqalpoq shoiri Kunxo'ja asarlarini chuqur mutolaa qilgan, ulardan o'rgangan. U tarixni va xalq, og'zaki ijodini yaxshi bilgan. Berdaqning lirik she'rlarida, dostonlarida qoraqalpoq xalqining 18- 19-asrlardagi ijtimoiy hayoti o'z ifodasini topgan. U o'z davri voqealariga, ijtimoiy munosabatlarga zukko shoir sifatida baho beradi. Asarlarida tenglik, insonparvarlik, adolat va vatanparvarlik g'oyalari ilgari suriladi. Berdaq ijodida mehnatkash xalqning ahvoli asosiy mavzulari "Bo'lgan emas", "Soliq", "Bu yil", "Umrin" va

¹ Prezident Shavkat Mirziyoyevning O'zbekiston Respublikasi mustaqilligining yigirma to'qqiz yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi nutqidan. 30.08.2020 yil

boshqalar. Shoir haqiqat uchun, mehnatkash ommaning baxti va kelajagi uchun fidokor kurashchilarni orzu qilgan. O'zining sherlarida "Xalq uchun", "Menga kerak" va boshqa mavzularda ko'plab bitiklarni yozib kuyga solgan. Tarixiy mavzudagi "Avlodlar", "Omongeldi", "Azadosbiy", "Ernazarbiy" asarlarida shoir xalq qahramonlarini faxr bilan kuylaydi. Berdoqning "Avlodlar" asari tarixiy voqealar salnomasi bo'lib, qoraqalpoq xalqi bilan boshqa turkiy xalqlar hayotidagi mushtarak voqealar qalamga olinadi, qabila va xalqlarning kelib chiqishi haqidagi fikrlari bayon qilinadi. Berdaq ba'zi ta'magir ruhoniylarning kirdikorlarini fosh etib "Yaxshiroq", "Shekilli" kabi sherlarida va boshqa asarlarida yozadi. Ayollar huquqini himoya qiladi, yoshlarni vatanni sevishtga, ma'rifat cho'qqilarini egallashga chaqiradi o'zining "O'g'limga", "Ahmoq bo'lma" va boshqalar sherlarida ham ko'plab pand nasixatli tarizda muammolarni yoritadi.

She'riy mushohadalari va hayotga qarashlarida Berdaq mehnatkashlarning baxtiyor yashashini orzu qildi. Xalqni baxtli qilish haqida o'ylar ekan, Allohdan madad so'rab quyidagi "Yordam ber" sheri orqali, baxt haqida fikr yuritadi. "Izladim" sheri orqali esa odil podshoni orzu qiladi "Kerak" sheri bilan baxtiyor yashaydigan jamiyat qurilishiga umid qiladi. Berdaq ijodi xalq og'zaki adabiyoti an'alariga yaqin turadi. Ijodi serqirraligi, asarlarining g'oyaviy va badiiy yuksakligi bilan qoraqalpoq adabiyoti tarixida asosiy mavqeni egallaydi. Uning ko'pgina asarlari o'zbek va boshqa xalqlar tillariga tarjima qilingan.

Nukus shahrida Berdaqga haykal qo'yilgan, musiqali drama teatri, ko'cha va maktabga Berdaq nomi berilgan. Berdaq shoirlik, baxshichilik, sozandalikda tengi yo'q, is'tedodli shaxslardan hisoblangan. Zamonasining taniqli va barchaning hurmadiga sazovor bo'lgan, elardog'idagi shoir bo'lgan. Berdaq yoshligidanoq ilmga chanqoq, ziyrak, bola edi. Berdaq islomning muqaddas kitobi bo'lgan Qur'oni Karimni va dunyo tarixi va adabiyotini o'rgangan. Shoirning ilmga bo'lgan mehri va chanqoqligini hozirgi zamon yosh avlodlariga o'rnatqilib ko'rsatsek arziydi.

Qoraqalpoq klassik adabiyotining buyk shoiri Berdaq Qarg'aboy o'g'lining boy va mazmunli ijod namunalarini bizgacha yetib kelgan sherlaridan bir olam mano olish mumkin. Misol tariqasida o'sha zamonning ilim yo'lidagi mashaqqatlarini qiyinchiliklarini quyidagi misra orqali ko'rib chiqsak.

Zamon qanday zamon bo'ldi
Qarag'ay boshin sho'rtan chaldi.
Bir nechisidan ko'nglim qoldi.
Yorug' yo'lni izlar bo'ldim.

Bu misralarda shoir o'z xalqining orzu armonini ifoda etishga, o'sha davrning nohaqliklarini va ilim yo'lidagi mashaqqatlarni yoritishga harakat qilib sher orqali ifoda etgan. Berdaq o'zining sherlarini qo'shiq qilib kuylab qo'shiqlarida xalqni o'z haqini talab etishga, ozodlik harakatlariga undagan.

Berdaqning barcha ijod namunalarida xalqning turmush sharoiti, o'sha zamonning ijtimoiy va siyosiy hayoti haqida to'la tasavvurga ega bo'lish mumkin. Shoir o'z asarlarida xalq boshidagi og'ir ahvol, kambag'allik, haqidagi qo'shiqlari bilan xalqqa taskin berishga harakat qilgan. Mana shu qo'shiqqa aylangan she'ridan to'rt misrani misol sifatida qarasak.

Berdaq der so'zimni aytib ketayin
Boqqin xo'r umrin netayin
Bo'lmasa dunyoni harob etayin
Qani, menga Israpildin surn ber

Misralari orqali shoir o'z qalbidagilarni ifodalagan. Berdaq yashashgan zamon ziddiyatli kurashlar zamoni bo'lgan. Bu to'g'risida faqatgina qo'shiqlarda emas ijodiy faoliyatidagi barcha asarlarida ko'rish mumkin. "Ko'rindi", "Zamonda", "Panoh ber", "Oqibat", "Davru davron", "Ko'zim", "Bo'lmadi", "Ayrimoq" va boshqa qo'lyozmalar ham yozilgan.

Berdoq xalqning o'tli dardiga malham bo'luvchi harorat bag'ishlash barobarida, kitobxonga hassos shoir dard-alamlaridan xabar yetkazishga qodir bo'lgan buyuk xalq kuychisidir. Buni yaxshi anglagan shoir o'z she'rlaridagi kechinmalar mohiyatiga ishora qilish orqali kitobxonni bilim olish uchun diqqatini qaratish kerak bo'lgan nutilarga alohida urg'u berib asarlar, she'rlar yozgan.

Berdaqning hayot yo'li va ijodi haqida qancha ko'p so'zlasakda oz. Shuning uchun yoshlarimiz o'rtasida Berdaqning ijodini keng targ'ib qilish va asarlarini o'zbek tiliga tarjima qilish va yosh avlodga yoshlarimizga xalqimizga ommaga tanishtirish lozim. Mashhur adabiyot va san'at arbobi xalq shoirining porloq xotirasi hurmatiga Nukus va boshqa shaharlar ko'chalariga, bog' xiyobonlarga, kinoteatr'larga

Berdaqning nomi berilgan. Mamlakatimizdagi nufuzli teatrlardan biri Berdaq nomidagi Qoraqalpoq davlat musiqali teatri nafaqat o'zimizda, balki chet ellarda ham mashhur.

Albatta, yuqoridagi kabi misollarni ko'plab keltirish mumkin. Ammo gap ularning soni emas, balki salmog'ida ekanligini ta'kidlash lozim. Umuman, Berdaq she'riyati adabiyotimiz tarixida o'ziga xos o'rin tutadi. Binobarin, uning ibratli hayoti, shariyati va asarlaridagi ma'naviy merosi bugungi kunda yoshlar qalbida yuksak insoniy fazilatlarni kamol toptirishda, barkamol avlod tarbiyasida muhim ahamiyat kasb etadi.

Agar biz ajdodlarimiz boy tarixiy ma'naviy merosini o'rgansak turli xil xatarlarga qarshi o'z vaqtida qat'iyyat va izchillik bilan kurash olib bormasak, turli zararli oqimlar bizning yurtimizga ham kirib kelishi mumkin. Buning uchun adiblarimiz ijodlaridan Berdaq hayoti va ijodidagi sherlari yoshlarimizni o'zining sherlari dostonlaridagi bunyodkorlik ilimga intilish xalqqa xizmat qilish g'oyalari bilan o'zining girdobiga tortib ketishi uchun qoraqalpoq tilidan boshqa tillarga ham tarjima qilsak ko'p tilli xalqimiz yoshlari o'qib o'rganishadi.

Berdaq she'rlarida ota-ona, oila, el-yurt oldidagi burchi va mas'uliyati hamda vatanparvarlik kabi g'oyalarni ilgari suradi. Yoshlarni bugungi internet xurujidan asrash uchun Berdaq kabi xalqparvar fidoiy adiblarning asarlarini sherlarni turli tillardagi badiiy kitoblarni ona tilimiz bo'lgan o'zbek tiliga tarjima qilish kerak. Yoshlarni faqat bir kunlik hayot bilan yashaydigan xudbin kimsalarga aylanib qolishini oldini olish maqsadida adabiyot, san'at, sport bilan band qilish kerak.

So'zimizning oxirida Qoraqalpoq xalqining adiblaridan biri Berdaq Qarg'aboy o'g'lining ijodi va hayot yo'lini chuqur o'rganmog'imiz, yoshlarimiz o'rtasida keng targ'ib qilish ishlarini yanada jonlantirish lozim. Berdaq hayoti va ijodini targ'ib qilishda inovatsiyalardan keng foydalanib Berdaqning she'rlarini zamonaviy tarzda kuylanishini, asarlaridan sahnalashtirilgan qisqa video lavhalarni tayyorlash hamda kino filmlar yaratish orqali adibning faoliyatini yoritish ayni maqsadga muvofiq bo'ladi deb bilamiz.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. "Berdaq milliy madaniyatimizning buyuk namoyondasi" nomli metodik qo'llanma.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi 29.12.2020.
3. "Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan quramiz Sh.M.Mirziyoyev.
4. B. Qurbonboyev Berdaq va o'zbek adabiyoti, T., 1986.
5. www. Prezidenti.uz.
6. www.gazeta.uz